

Ulvetimen – dag eller natt?

Ulvetimen var opprinnelig betegnelsen på siste del av natten. Nå brukes det kanskje helst om tiden når hele familien vender hjem på ettermiddagen. Det er tid for konflikt.

Finn Skårderud skriver i dette nummer av Tidsskriftet om nulltiden, som ifølge ham gjerne kalles ulvetimen, en tid på natten da det meste er vanskelig (1). «Ulvetimen» finnes imidlertid ikke i norske ordbøker – verken i *Bokmålsordboka*, *Riksmålsordboken*, *Tanums store rettskrivningsordbok* eller *Store norske ordbok*. Men det kommer nok. Ordet er i bruk på norsk: I mediearkivet Retriever er det registrert 19 ganger. Men stort sett brukes det på en annen måte enn Skårderud gjør.

Danske ulvetimer

Ifølge danske ordbøker stammer «ulvetime» fra Ingmar Bergmans (1918–2007) film *Vargtimmen* (1968). Bergman skal selv ha gitt følgende forklaring på ordet: Det er timen mellom natt og gry, da de fleste mennesker dør, hvor søvnen er dypest, hvor marerittene er mest livaktige (2). Noen år senere oppsto en ny betydning: Nå handlet det om tiden på ettermiddagen når foreldre og barn kommer hjem fra arbeid, skole eller barnehage (2, 3). En slik betydning ble først registrert på dansk i 1983 (2).

Selv om det heter «ulvetime» er nok ikke dette ment bokstavelig. Ettermiddagstiden kan f.eks. omfatte hele tidsperioden fra kontortidens slutt og til forretningenes lukketid (2). Den svenske vargtimmen omfatter kanskje tidsrommet mellom klokken 3 og 5 (4).

Ordbøkene legger ikke skjul på at ettermiddagsulvetimen er et konflikttidspunkt og at det særlig gjelder småbarnsfamilier som samles etter dagens strev og avreagerer stress og irritasjon inntil maten står på bordet (2, 5).

Pendelord

Ulvetimen kan altså beskrive en tidsperiode både tidlig på morgenen og på ettermiddagen. Når et ord skifter betydning på denne måten, kalles det for et pendelord. Jeg har tidligere omtalt flere slike ord på norsk, bl.a. bjørnetjeneste, forfordel, lemfeldig og bramfri (6). For å unngå misforståelser bør man være varsom med å bruke slike ord. Det er kanskje ikke innlysende hva boktittelen *EQ for*

forældre: strategier for ulvetimen (7) egentlig sikter til?

På dansk er det registrert enda en betydning: om siste time på skolen på fredager (5). På norsk har jeg faktisk funnet ytterligere to bruksmåter: «I ulvetimen, når vinden glefsar etter hushjørna, og det regnar piggråd frå himmelen, er det tungt å gå i gang med å finne på ei ny oppgåve» (8). I et portrettintervju med sosiologen Kjetil Rolness omtales hans forvandling til artisten Jens Pikenes: «Pressen får på det mest bestemte ikke være til stede når ulvetimen inntre. Når Rolness forsvinner bak tykk mascara, innhyller seg i overmåte mengder clynol hairspray (NB: Extra Hold!) og iklær seg sømmer som kun en motehistoriker kan elske.» (9). På denne måten blir betydningen av «ulvetime» temmelig uklar og mangetydig. Også ordboksredaktører blir i tvil. I en toneangivende dansk ordbok omtales ulvetimen kun i bergmansk betydning (10), andre omtaler det ikke i det hele tatt (11).

Det er belegg også for formen «vargtime» på norsk: «den normalt korte stunden når sola ligger rett under horisonten ved soloppgang eller -nedgang og lyser opp himmelen på en helt spesiell måte. I mørketida er det vargtime omtrent hele dagen.» (12).

Nyord

Hvorfor ulvetime? Opprinnelsen til ordet er ikke klar. Kan det være at Bergman fant på det selv? *Svenska Akademiens ordbok* vil kunne gi oss svaret, men selv om denne ordboken begynte å utkomme i 1898, er man ennå ikke kommet lenger enn til bokstaven t i bind 33 (13).

En dansk skribent gjetter på at ulvetime har sammenheng med ordet «ulvetider» som betyr en ufredelig og brutal tidsperiode (14). Andre tolkinger kan vel være like gode. Bergmans «vargtime» henspiller kanskje på tiden da ulvene uler mot månen om natten? Den moderne ettermiddagsulvetimen gir lett assosiasjoner til uttrykkene «sulten som en ulv» og «glefse som en ulv» – slik ulvetimen kanskje kan fortone seg?

Vi trenger tydeligvis et ord som betegner den tiden på ettermiddagen da foreldre har

Illustrasjonsfoto © Raimund Linke/Masterfile/SCANPIX

det travelt med å hente barn, kjøpe inn, rydde opp og lage mat (15). Dette er utvilsomt et nyord – ulvetimen fantes nok ikke i de hjemmearbeidende husmødrenes tid.

Erlend Hem

erlend.hem@medisin.uio.no
Tidsskriftet

Litteratur

- Skårderud F. Nulltiden – poeten Dorothy Parker og søvnløshet. Tidsskr Nor Legeforen 2009; 129: 1901.
- Jarvad P. Nye ord: ordbog over nye ord i dansk 1955–1998. København: Gyldendal, 1999: 872–3.
- Bergenholtz H, Pedersen J, Vrang V et al, red. Danskordbogen. Århus: Systime, 1999: 1093.
- Vargtimmen. Svensk wikipedia. <http://sv.wikipedia.org/wiki/Vargtimmen> [23.8.2009].
- Anker-Møller S, Jensen H, Jørgensen PS. Politikens slangordbog. 4. utg. København: Politiken, 1993: 246.
- Hem E. Blir psykiatriske pasienter forfordelt? Tidsskr Nor Lægeforen 2001; 121: 2314.
- Weinger O. EQ for forældre: strategier for ulvetimen. København: Gyldendal, 2000.
- Alfons. Brillefuttural. Dag og Tid 30.5.2009: 38.
- Keilhau L. Portrettet: Pikenes' Rolness – gudbedre! Aftenposten (morgenutgaven) 2.11.1996: 33.
- Becker-Christensen C, red. Politikens nudansk ordbog med etymologi. 3. utg. København: Politiken, 2005: 1506.
- Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Ordbog over det danske sprog, supplement. Bd. 5: maabe-Øvrigheds-. København: Gyldendal, 2005.
- Okkelmo S. Norgesferie hele året. www.din-side.no/364976/norgesferie-hele-aaret [24.8.2009].
- Svenska akademiens ordbok. <http://g3.spraak-data.gu.se/saob> [23.8.2009].
- Heltøft S. Ulvetimen. www.arctic-journalists.com/indlaeg/pollensamling/ugensblomst.aspx?klumme=20050627.xml [23.8.2009].
- Hjorth E, Kristensen K, red. Den danske ordbog. Bd. 6: T-Å. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, 2005: 336.